

ПРОФКОНСУЛЬТАЦІЙНА РОБОТА З УЧНЯМИ ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ У ПРОЦЕСІ ВИРОБНИЧОГО НАВЧАННЯ

У статті розглядається профконсультаційна робота, яка проводиться з учнями професійно-технічних навчальних закладів в процесі проведення занять з виробничого навчання.

В статье рассматривается профконсультационная работа, которая проводится с учащимися профессионально-технических учебных заведений в процессе проведения занятий производственного обучения.

***Ключові слова:** професійна орієнтація, професійна консультація, професійно-технічні навчальні заклади, професійно технічна освіта, навчально-виробничий процес.*

Постановка проблеми дослідження. Сучасна професійно-технічна школа покликана навчати та виховувати підростаюче покоління з урахуванням докорінних соціально-економічних змін, що відбулися в Україні. Впровадження ринкових відносин та нових форм створення сприятливих умов для розкриття творчого потенціалу трудівника – далеко не повний перелік актуальних проблем, в успішному вирішенні яких значна роль належить професійно-технічній освіті. Вони обумовлюють необхідність підвищення ефективності професійної підготовки учнів ПТНЗ, зокрема – формування у них спрямованості на професії сучасного виробництва. Це викликано об'єктивною потребою в підготовці працівників нової генерації, здатних не лише до ефективної праці в даній сфері матеріального виробництва, але й готових пристосуватися до динамічних умов ринкової економіки.

Виробниче навчання створює сприятливі умови для професійного самовизначення учнів, сприяє розвитку технічної творчості і конструкторських здібностей, морально-вольових якостей, культури праці. На заняттях у процесі вивчення теорії на практиці, учні ознайомлюються з різними професіями, у них формується інтерес до професій. Викладач має систематично стежити за розвитком інтересів і нахилів учнів, фіксувати результати спостережень, брати активну участь і допомагати педагогічному колективу у вивченні особистості учня.

Метою статті є визначення ролі та функцій профконсультаційної роботи з учнями професійно-технічних навчальних закладів під час проведення занять з виробничого навчання.

Виклад основного матеріалу. Вибір професії – це питання, яке хвилює всю молодь. Тому профорієнтаційна робота повинна базуватися на активності і самодіяльності самих учнів.

Професійна орієнтація – це комплекс психолого-педагогічних заходів, що впливають на перебіг процесу професійного свідомого самовизначення молоді людини [2].

В процесі професійного навчання самовизначення особистості вибір може стати головною сферою, в розв'язанні якої людина потребує психологічної допомоги. Певний професійний вибір відкриває перед людиною шлях до її подальшої професійної самореалізації, спрямовує процеси розвитку і формування її здібностей і інтересів, формує професійне і соціальне середовище, в якому людина буде реалізовувати себе як особистість і як професіонал, надає певний напрямок головним подіям її життя і, можливо, ставить перед нею нові проблеми.

Проведення спеціально організованої профорієнтаційної роботи значно підсилює вплив навчально-виховного процесу на вибір професії кожним учнем. Найсприятливіші умови для здійснення профорієнтаційної роботи у ПТНЗ серед усіх навчальних предметів має виробниче навчання і предмети професійно-технічного циклу. І це не випадково, адже сам зміст

професійного навчання вже є важливим засобом профорієнтаційної роботи з учнями. На заняттях виробничого навчання в учнів формуються і різноманітні початкові трудові й деякі професійні уміння і навички, перевіряється практична придатність кожного учня до того чи іншого виду професійно-трудової діяльності.

Профорієнтаційна робота в практичній діяльності майстра виробничого навчання – це не організація окремих заходів, які створюють додаткове навантаження, а цілеспрямована навчально-виховна робота, невід’ємною частиною якої є і профорієнтація. Тому для забезпечення профорієнтаційної спрямованості занять з виробничого навчання викладач має ретельно підготуватись.

Зміст профорієнтаційної роботи в процесі професійного навчання орієнтовно визначається в першу чергу навчальною програмою з цього предмета. Але не всі розділи й теми програми містять вимоги до змісту профорієнтаційної роботи, і не всі ПТНЗ мають однакові можливості для цього. Тому, виходячи зі змісту кожного розділу і теми програми, матеріально-технічне забезпечення ПТНЗ, можливостей профільного професійного навчання, викладач повинен самостійно вивчити або розширити той профорієнтаційний матеріал, коло тих професій, з якими будуть ознайомлені учні.

Професійна орієнтація – це комплекс психолого-педагогічних заходів, що впливають на перебіг процесу професійного свідомого самовизначення молоді людини [6].

Свідоме професійне самовизначення передбачає аналіз особистістю суб’єктивних та об’єктивних умов професійного самовизначення з наступним вільним, самостійним прийняттям рішення щодо конкретного вибору професії або напрямку професійної освіти [4].

Проте профорієнтація – проблема не лише педагогічна. В її розв’язанні повинні брати участь профспілкові організації, промислові міністерства, органи масової інформації та інші організації.

У рекомендаціях Міністерства освіти і науки України по здійсненню профорієнтаційної роботи зазначено, що її центром є загальноосвітня школа та професійно-технічні навчальні заклади.

Професійна орієнтація може і, природно, повинна бути включена до цілісної системи професійної навчально-виховної роботи з учнівською молоддю. Головною метою професійної школи є підготовка учня до виходу в самостійне життя після закінчення ПТНЗ. Професійне самовизначення учня за своєю сутністю є найважливішою складовою його підготовки до самостійного життя. Але ж при цьому йдеться не про будь-яке самовизначення, а про таке, що якнайкраще узгоджується з інтересами самої особистості – не випадковими й ситуативними, а тими, що відповідають кращій реалізації її творчого й виконавського потенціалу в професійній діяльності й потребам подальшого розвитку особистості. Таке профорієнтаційне завдання навчально-виховного процесу в ПТНЗ значною мірою припадає на допрофесійне навчання й виховання.

Відомо, що майбутні професійні успіхи учнів загалом визначаються за відповідними практичними вміннями і навичками, які активно формуються в юнацькі роки.

Саме ПТНЗ забезпечує високий рівень загальної і політехнічної освіти молоді, виховує в неї моральну готовність працювати, формує початкові трудові та професійні навички, тобто створює основу для формування готовності до свідомого вибору професії.

Психолого-педагогічна функція профорієнтації передбачає, насамперед, виявлення і формування інтересів, нахилів, здібностей учнів, допомагає їм у пошуках покликання, вибору такої професії, яка б відповідала індивідуальним особливостям особистості, її потенційним можливостям, визначає шляхи і умови ефективного керування професійним самовизначенням учнів.

Структурна побудова професійної орієнтації органічно впливає з методологічних підходів до розгляду цілей і змісту профорієнтаційної роботи, а також із розуміння діапазону її компетенції.

Компоненти професійної орієнтації [3]:

- професійна освіта – знайомство учнів з різними видами праці, особливостями професій, тенденціями їх розвитку, потребами в кадрах народного господарства країни і даного економічного району;
- професійна консультація – обґрунтована порада учню про найбільш доцільні професії відповідно його інтересам, фізичному стану і потребам суспільства;
- професійна адаптація – процес досягнення відповідності особистих якостей людини вимогам конкретного виду професійної діяльності;
- професійний відбір – вибір працівників з певними особистими якостями необхідними для виконання конкретних трудових операцій.

Особливо важливу роль у реалізації такого змісту професійної орієнтації учнів має і може відігравати виробниче навчання. Не випадково в програмах цього предмета визначено профорієнтаційні завдання, які спрямовують роботу викладача з підготовки учнів до свідомого вибору професії. Включення профорієнтаційної роботи в процес виробничого навчання має дві цілі: інформаційну, тобто ознайомлення учнів з різними професіями, і виховну – орієнтацію учнів на необхідні в ринковій економіці масові професії та спеціальності. Відмінності в цільовій установці визначають також відмінність форм і методів їх реалізації в профорієнтаційній роботі з учнями, визначають діяльність самих учнів. Досвід виробничого навчання в ПТНЗ показав, що в цій роботі можуть бути використані майже всі форми і методи, напрацьовані педагогічною практикою. Обираючи форми і методи проведення профорієнтаційної роботи, слід враховувати, що вона повинна бути органічною частиною

навчально-виховного процесу, в якому і виробниче навчання і профорієнтація невіддільні одне від одного.

Для проведення цілеспрямованої профорієнтаційної роботи потрібно враховувати сучасний стан нашої економіки, перспективи розвитку окремих її галузей, приватного сектору, а також вікові особливості учнів, їхню професійну підготовку, рівень знань і навичок. Зрозуміло, що рівень і кількість профорієнтаційного матеріалу слід постійно збільшувати й розширювати. Все це передбачається в перспективних планах профорієнтаційної роботи для різних груп [5].

Матеріал з професій доцільно систематизувати у формі професіограм – перелік і опис загальнотрудових і спеціальних умінь та навичок, необхідних для успішного виконання певної професійної діяльності та її вимог до людини. Їх структура може бути різноманітною, але за змістом вони мають включати [1]:

- соціально-економічну характеристику професії, де подаються історичні відомості про її виникнення і розвиток, галузі економіки, в яких вона розповсюджена, потреби регіону в кадрах даної спеціальності, географію її поширення, про підприємства, організації, фірми, де працюють фахівці, форму організації праці;

- виробничу характеристику професії: умови праці, робоче місце та його особливості, головний предмет праці, продукція або результат праці, основна мета праці, основні знаряддя праці та їх особливості, головні виробничі функції, операції та дії, найважливіші професійно необхідні знання, вміння та навички;

- санітарно-гігієнічні умови праці, тобто рівень важкості і напруженості праці, обмеження у виборі професії за статтю та віком, режим праці та відпочинку, змінність праці, завантаження аналізаторів під час роботи, несприятливі фактори робочої зони, медичні перестороги та обмеження вибору професії;

– відомості про підготовку кадрів: типи навчальних закладів, терміни та форми навчання, необхідний рівень загальноосвітньої підготовки, перспективи професійного зростання та розвитку фахівця.

Професіографічна інформація про різні спеціальності не може бути шаблонною і залежить від актуальності й характеру професії, від перспективності й потреби в кадрах працівників даної професії в місті, районі, області і навіть від і наявності конкретного матеріалу з даної професії. Тому в деяких випадках наводяться історичні відомості про професію, в іншому – дається характеристика санітарно-гігієнічних умов праці тощо. Ставлення юнаків 15-17 років до праці часто залежить від того, як вони ставляться до конкретної людини – представника даної професії. Отож, для виховання поваги до людей праці і масових професій велике значення мають конкретні приклади із життя новаторів підприємства даного міста.

У підлітків інтерес до професії під впливом різних внутрішніх факторів часто і швидко змінюється. Іноді вони невірно уявляють зміст праці і перспективи вдосконалення масових професій; неправильно оцінюють свої можливості; ігнорують психофізіологічні особливості, часто переоцінюють свої сили. Мало хто з них цікавиться своєю майбутньою професією, ще менше вони беруть участь у технічних та інших гуртках, спеціальних тренінгах тощо. Із нього випливає, що в профорієнтаційній роботі з учнями цього віку слід приділяти велику увагу виявленню і розвитку у них стійкого інтересу до визначеного виду професійної діяльності, який відповідає їхнім нахилам та індивідуально-типологічним особливостям, стану здоров'я і психофізіологічним даним. Значну увагу треба приділяти також вихованню в учнів інтересу до тих професій, які потрібні в даний час країні, розкриваючи при цьому позитивні та негативні сторони професії [4].

Висновки. Соціально-економічні зміни у нашій державі зумовлюють необхідність удосконалення традиційних форм і методів підготовки учнівської молоді до самостійного вибору майбутньої професії.

При цьому слід зважати на те, що сучасний ринок праці потребує висококваліфікованих працівників в обраній ними сфері професійної діяльності, які здатні до гнучкого ділового реагування, вміють самостійно приймати рішення щодо вибору напряму подальшого професійного зростання та вчасно коректувати власні життєві плани й цілі.

Завжди перед учнями ПТНЗ стоїть проблема вибору майбутньої професії. Саме в цей час вони починають замислюватися про своє майбутнє життя, в тому числі і про можливу сферу трудової діяльності. На час закінчення неповної середньої школи вони повинні бути підготовленими до свідомого вибору майбутньої професії, визначити шляхи її надбання. Це обумовлює необхідність створення в школі організаційно-педагогічних умов, які б не тільки сприяли формуванню професійної спрямованості на певну сферу діяльності або професії, але й дозволяли задовольняти професійні інтереси та наміри учнів.

Список літератури:

- Валитов М.С. Особенности профессиональной консультации подростков / М.С. Валитов // Вопросы психологии. – 1984. – №6. – С. 27 – 31.
- 2. Вітковська О.І. Професійне самовизначення особистості і практичні аспекти професійної консультації: Монографія. / О.І. Вітковська. – К.: Наук, світ, 2001. – 91с.
- 3. Войтасік Б. Освітньо – професійна орієнтація і консультація як процеси, що підтримують ціложиттєвий професійний розвиток людини. / Б. Войтасік // Професійна освіта: педагогіка і психологія. – 2001. – №3. – С. 303 – 319.

4. Воловиченко А.Т. Роль майстра виробничого навчання в орієнтації на промислові професії. У зб.: Методика трудового навчання / А.Т. Воловиченко. – К. Радянська школа №2, – с. 111-123.

- Захаров Н.Н., Симоненко В.Д. Профессиональная ориентация учеников / Н.Н. Захаров, В.Д. Симоненко. –М.: Просвещение, 1989. – 192 с.

- Кондратьева Л.Л. Профессиональная консультация в системе профориентации / Науч. ред. К.К. Платонов // Профессиональная ориентация молодежи. – М: Высш. шк., 1978. – С. 121 – 126.

- Чистякова С.Н. Основы профессиональной ориентации учеников: Учебн. пос. для учащихся педучилищ по спец. №2008 «Труд и черчение» / Под ред. В.А. Сластенина. – М.: Просвещение, 1983. – 112 с.